

Regionaal bestuur

TENTOONSTELLING OVER EEN ZOEKTOCHT NAAR HET IDEALE SCHAALNIVEAU

REGIONAAL BESTUUR IN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF

In Nederland hebben de plannen voor grootschalige interventies op de bestuurlijke structuur het nooit gehaald. Wel is het aantal gemeenten fors afgenomen en hebben gemeenten gemiddeld veel meer inwoners gekregen. Hieronder wordt beschreven hoe de bestuurlijke indeling in ons omringende landen zich heeft ontwikkeld.

Duitsland

Het aantal gemeenten in West-Duitsland daalde tussen 1970 en 1980 met twee derde: van 23.629 naar 8.502¹. Het percentage gemeenten met minder dan 500 inwoners daalde in die periode van 44% naar 21%. Na de eenwording vond ook in de voormalige DDR een fusiegolf onder gemeenten plaats. Hierdoor daalde het aantal gemeenten in het herenigde Duitsland van 16.177 in 1991 naar 11.040 in 2018. De gemeentelijke fusies in Duitsland kenden een vast patroon: na een periode van vrijwilligheid waarin lokale besturen werden aangezet zelf te fuseren (zonder al te veel resultaat) werden de fusies uiteindelijk opgelegd door de Länder.

België

Gedurende de twintigste eeuw werden een België verschillende pogingen ondernomen om het aantal gemeenten terug te dringen. Tot de jaren 60 waren de resultaten van deze pogingen beperkt. In 1961 werd echter de wet voor de economische expansie, de sociale vooruitgang en het financieel herstel, kortweg de eenheidswet, ingevoerd.² Eén van de doelstellingen van deze wet was het aanpakken van de bestuurlijke problemen van kleine gemeenten. De wet gaf de regering de mogelijkheid om gemeentelijke samenvoegingen te bewerkstelligen door middel van een Koninklijk Besluit. De nieuwgevormde gemeenten konden rekenen op een financiële tegemoetkoming, waardoor de weerstand tegen de gedwongen samenvoegingen werd beperkt. Deze procedure bleef bestaan gedurende een periode van elf jaar, waarin het aantal gemeenten daalde van 2.663 naar 2.359.

Een grootschalige fusiegolf volgde in 1976. Een nieuwe wet die vijf jaar eerder was ingevoerd maakte een omvangrijke schaalvergroting mogelijk. De regering maakte een vrijwel landsdekkend plan om het aantal gemeenten te reduceren naar 589. Voor de hervormingen werd een vijftal redenen gegeven:

- De gemeentegrenzen zouden aangepast worden aan de veranderde leefwereld van de bevolking.
- Door samenvoeging zouden centrumgemeenten de financiële lasten van de voorzieningen die zij boden, kunnen delen met de randgemeenten waarmee zij fuseerden.
- Gemeenten die feitelijk al één stad vormden, zouden ook in bestuurlijke zin één geheel gaan vormen.
- Kleine landelijke gemeenten kampten met een gebrek aan goed opgeleid personeel. Dit zou opgelost worden.
- Gemeenten zouden door schaalvergroting weer financieel gezond worden.

De plannen leidden tot veel verzet onder gemeenten en de oppositie. Toch werden ze goedgekeurd door het parlement en uitgevoerd. Het aantal van 589 gemeenten werd in 1983 bereikt. Dat aantal is sindsdien niet meer gewijzigd.

¹ Egger, P.H., M. Köthenbürger & G. Loumeau (2017). *Municipal Mergers and Local Activity: Evidence from Germany*. http://www.ieb.ub.edu/files/PapersWSFF2017/WSFF2017_Loumeau.pdf

² Ceuninck, K. de & H. Reynaert (2017). *De fusies in de regio Kortrijk: grenzen afbakenen in het licht van politiek getouwtrek*. *De Leiegouw*, 59(2), p. 167-201

Frankrijk

Frankrijk kent een zeer hoog aantal gemeenten. Ruim 80% van de Franse gemeenten telt minder dan 1000 inwoners. Hoewel de vorming van fusiegemeenten wordt gestimuleerd, neemt het aantal gemeenten slechts mondjesmaat af. Wel werd in 2014 het aantal regio's teruggebracht van 22 naar 13, waarbij de regio's meer bevoegdheden kregen.

Denemarken

In juni 2004 besloot de Deense regering tot opschaling naar gemeenten van minimaal 20.000 en bij voorkeur 30.000 inwoners.³ Gemeenten kregen tot 1 januari 2005 de tijd om aan de eisen te voldoen. Waar opschaling niet tot stand kwam, zou de nationale overheid ingrijpen, zonder dat duidelijk werd wat dit inhield. Bij het verstrijken van de deadline bleek dat slechts zeven gemeenten niet aan de eisen voldeden. De overige gemeenten hadden besloten te fuseren, waardoor de gemiddelde gemeentegrootte steeg van 20.000 naar 55.000 inwoners. Het aantal gemeenten daalde in één klap van 270 naar 98. Tevens werd het middenbestuur gereorganiseerd. De 13 amter (provincies) werden omgevormd tot 5 regio's. Op 1 januari 2007 werd de nieuwe bestuurlijke indeling van kracht.

Zweden

In 1952 voerde de Zweedse regering een landelijke hervorming van de bestuurlijke organisatie door.⁴ Door verstedelijking daalde het aantal inwoners van plattelandsgemeenten al enkele decennia. Bovendien zorgde de opkomst van de verzorgingsstaat ervoor dat kleine gemeenten moeite hadden om hun taken uit te voeren. Het doel van de opgelegde hervorming was een opschaling van gemeenten tot boven de kritische grens van 2000 inwoners. Gemeenten kregen weliswaar de gelegenheid om hun mening te geven over de fusieplannen, maar konden ze niet tegenhouden. Het aantal gemeenten werd met de hervorming van 1952 teruggebracht van 2.498 naar 1.037. Gedurende de volgende decennia nam het aantal gemeenten verder af door gemeentelijke herindelingen.

Ontwikkeling aantal gemeenten

	1950	2018	Afname 1950-2018
België	2.359	589	75%
Frankrijk	38.800	35.357	9%
Denemarken	1.387	98	93%
Zweden	2.281	290	87%
Nederland	1.015	380	63%

³ Peters, K. (2014). Decentralisaties in het lokaal bestuur: bestuurlijke lessen uit Denemarken. *Beleid en Maatschappij*, 41(1), p. 80-88

⁴ Hanes, N., M. Wikström & E. Wangmar (2009). Municipal preferences for state imposed amalgamations: An empirical study based on the 1952 municipal reform in Sweden. http://www.usbe.umu.se/digitalAssets/7/7621_ues763.pdf